

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

ТРУХАН МАРІЯ АНДРІЇВНА

УДК 37.013.42+374.8 (043.3)

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ
ПЕДАГОГІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ З РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ
КОНФЛІКТІВ У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ**

Спеціальність: 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Рівне – 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Хмельницькому національному університеті, Міністерство науки і освіти України.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Калаур Світлана Миколаївна,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, докторант кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Волкова Наталія Павлівна,
Приватний вищий навчальний заклад «Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля»,
завідувач кафедри педагогіки та психології;

кандидат педагогічних наук, доцент
Балендр Андрій Васильович,
Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, доцент кафедри англійської мови.

Захист відбудеться «14» квітня 2016 р. о 13:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 47.104.08 у Національному університеті водного господарства та природокористування за адресою: 33000, м. Рівне, вул. Соборна, 11, навчальний корпус №1, кімната 103.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету водного господарства та природокористування за адресою: 33028, м. Рівне, вул. Приходька, 75, навчальний корпус №2, кімната 236.

Автореферат розісланий «14» березня 2016 р.

Учений секретар
Спеціалізованої вченої ради

А.В. Кочубей

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Провідним принципом сучасної освіти є гуманізація і демократизація навчально-виховного процесу, що ставить на порядок денний запровадження технологій співробітництва. Вирішення актуальних завдань сучасних освітніх закладів ускладнюється наявністю недоліків і труднощів у педагогічній взаємодії, що загалом обумовлює зростання конфліктності та суттєво знижує ефективність усього навчально-виховного процесу.

В сучасних умовах конфлікти стали однією із найскладніших проблем життєдіяльності освітніх навчальних закладів усіх рівнів акредитації. Учні, взаємодіючи з дорослими, однолітками, оточуючим соціально-культурним середовищем, досить часто на різних рівнях і в різних обставинах стикаються з міжособистісними, груповими, між груповими конфліктами. Постійно зростає кількість конфліктів у системі «учень-педагог», «учень-учень», «педагог-педагог», «педагог-батьки». Зокрема, за статистичними даними станом на 1 червня 2015 р. на обліку кримінально-виконавчої інспекції перебував 1931 засуджений неповнолітній причому, більшість проступків розцінюються як хуліганство у стінах загальноосвітніх навчальних закладах. Існуючу статистику можна було б значно скоротити, якщо б у соціально-педагогічному середовищі закладів освіти учням надавалась кваліфікована допомога та підтримка при вирішенні різноманітних конфліктних ситуацій.

Нині через загострення конфліктної протидії можна спостерігати часткову відсутність позитивних взаємин між педагогом і школярами, зростає емоційна й духовна дистанція між ними, знижується мотивація учнів до навчально-пізнавальної діяльності. Тривалі, нерозв'язані конфлікти негативно впливають на міжособистісні стосунки, руйнують соціально-психологічний клімат у середовищі освітнього закладу, а невміння управляти конфліктами та знаходити оптимальні шляхи та способи їх попередження й розв'язання негативно позначається на всіх учасниках педагогічної взаємодії.

У соціально-педагогічних дослідженнях конфлікти сприймаються основними суб'єктами педагогічної взаємодії (учителями, учнями, батьками, адміністрацією) як неминуче явище шкільного життя, з яким необхідно не тільки рахуватися, але й активно впливати на нього з метою запобігання негативних наслідків. Однак характер взаємних конфліктних протистоянь свідчить про те, що педагоги загальноосвітньої школи не володіють, в достатній мірі, ефективними практичними способами управління конфліктом, тому їм повинні надавати кваліфіковану допомогу соціальні педагоги. Саме ці фахівці мають володіти ґрунтовними знаннями, переконливим мислетворенням, мати сформовані практичні вміння і навички розв'язання конфліктної взаємодії. Відтак невід'ємною ознакою професіоналізму майбутнього соціального педагога стає належний рівень готовності до попередження і розв'язання професійних конфліктів з урахуванням особливостей закладів освіти.

Проблема конфліктів була предметом дослідження багатьох учених. Нині уже з'ясовані основні закономірності, суть, динаміка, прогнозування та запобігання конфліктам. До прикладу, попередження та розв'язання конфліктів

вивчали А. Анцупов, Н. Волкова, В. Журавльов, А. Лукашенко, М. Рибаківа, А. Шкіль та ін. Аналіз конфлікту, як активного засобу виявлення та формування моральної зрілості, був предметом дослідження А. Балендра, Т. Драгунової, А. Зосимовського та ін. Особливості конфліктів у навчальних закладах аналізували Н. Ільїна, Г. Козирев, С. Пащенко, Г. Шевченко, та ін. Виникнення та вирішення конфліктів під час педагогічної взаємодії були в центрі уваги Н. Грішиної, М. Пірен, Н. Пов'якель, Е. Уткіна та ін. Психолого-педагогічні технології управління конфліктами розглядали А. Гірник, І. Зязюн, Г. Ковальов, А. Макаренко, В. М'ясищев, В. Пантюшин, В. Семиченко та ін. Конфліктологічна компетентність соціального педагога, як професіонала, була в центрі уваги С. Калаур, А. Капської, І. Козич, В. Корнещук та ін.

Відаючи належне теоретичній і практичній значущості праць науковців, констатуємо, що стан наукової розробленості сучасних проблем формування готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності з розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти не можна вважати задовільним. Сьогодні існує чимало невирішених теоретичних і практичних проблем. Зокрема, сучасні навчальні заклади усіх рівнів акредитації вимагають підготовки професійно компетентних соціально-педагогічних кадрів, які володіють ґрунтовними теоретичними знаннями у сфері попередження, запобігання та регулювання конфліктами. Відтак практичні аспекти професійної підготовки до зазначеного виду діяльності не достатньо розроблені в змістовому та методичному аспектах.

Аналізуючи науково-педагогічні дослідження у галузі організації професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, виявлено низку *суперечностей* між: вимогою суспільства та освітньої системи у майбутніх соціальних педагогах з високим рівнем сформованої готовності до розв'язання конфліктних ситуацій та недостатньою розробленістю практичних механізмів організації їхньої професійної підготовки; інерційністю і деякою консервативністю підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери у вищих навчальних закладах і необхідністю впровадження практично-орієнтованих технологій зорієнтованих на розв'язання професійних конфліктів; практичною потребою ґрунтовної професійної підготовки соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів в освітніх закладах і неналежним рівнем їх теоретичних знань про конфлікт та несформованістю практичних умінь і навичок через відсутність ґрунтового методичного забезпечення.

Отже, багатоаспектність означеного кола питань, виявлені суперечності, необхідність і можливість їх практичного розв'язання, а також соціальна значущість та актуальність проблеми зумовили вибір теми дисертаційного дослідження «Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності з розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти».

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану наукової і науково-методичної діяльності Хмельницького національного університету в межах теми «Психолого-педагогічна система становлення особистості фахівця» (РК № 09400222009). Роль здобувача полягає в теоретичному обґрунтуванні та

експериментальній перевірці педагогічних умов і розробці моделі підготовки майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів.

Тему дослідження затверджено вченою радою Хмельницького національного університету (протокол № 7 від 22.02.2012 р.) та узгоджено Міжвідомчою Радою з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 5 від 29.05.2012 р.).

Об'єкт дослідження – професійна підготовка майбутніх соціальних педагогів у вищих навчальних закладах.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів у загальноосвітніх навчальних закладах.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти.

Відповідно до мети визначено такі **завдання** дисертаційного дослідження:

1. На основі аналізу наукових джерел та емпіричного досвіду визначити сутність, типологію, функції та особливості конфліктів, які виникають у загальноосвітніх навчальних закладах.

2. Визначити компоненти, конкретизувати критерії, показники та охарактеризувати рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності з розв'язання професійних конфліктів у загальноосвітніх навчальних закладах.

3. Виявити і теоретично обґрунтувати сукупність педагогічних умов формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти.

4. Розробити та впровадити структурну модель формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти та експериментально перевірити ефективність педагогічних умов.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети й розв'язання завдань було використано комплекс взаємопов'язаних **методів**: *теоретичних* – вивчення наукової психолого-педагогічної та навчально-методичної літератури з теми дослідження; системно-структурний аналіз літературних джерел і нормативних документів щодо визначення сутності організації навчально-виховного процесу майбутніх соціальних педагогів; синтез, порівняння, класифікація, узагальнення наукового матеріалу з метою виявлення закономірностей та основних підходів до організації навчального процесу, що сприятиме підвищенню психолого-педагогічної готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів в загальноосвітніх навчальних закладах; моделювання навчально-виховного процесу при вивченні навчальних дисциплін професійного циклу, які мають конфліктологічну спрямованість; *емпіричних* – спостереження, анкетування, тестування, бесіди, опитування для виявлення рівнів сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів та визначення ефективності запропонованої методики дослідження; педагогічний експеримент

(констатувальний та формувальний); *математичних та статистичних методів обробки експериментальних даних* на основі F-критерію Пірсона для визначення достовірності одержаних результатів, якісної та кількісної обробки отриманих результатів, встановлення їх валідності, значущості та об'єктивності.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

уперше виокремлено і теоретично обґрунтовано сукупність педагогічних умов формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти (стимулювання в майбутніх соціальних педагогів внутрішньої мотивації до конструктивного врегулювання та вирішення конфліктів; поетапне засвоєння майбутніми соціальними педагогами конфліктологічних знань і формування у них відповідних умінь і навичок; збагачення змісту практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів спеціальними знаннями щодо сутності, структури, функцій і механізмів попередження і розв'язання конфліктів; створення сприятливого соціально-психологічного клімату для забезпечення формування досвіду конструктивного вирішення конфліктних ситуацій) і розроблено методику їх упровадження при викладанні дисциплін професійної та практичної підготовки; *розроблено* структурну модель формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти, яка включає: мету, завдання, процес організації підготовки майбутніх соціальних педагогів, що базується на конкретних підходах, принципах, етапах, методах і формах підготовки, включає критерії та рівні готовності майбутніх соціальних педагогів, педагогічні умови й результат підготовки;

конкретизовано структуру готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти, яка включає компоненти (мотиваційно-комунікативний, змістово-теоретичний, практично-конструктивний, особистісно-ціннісний); критерії (мотиваційний, гносеологічний, операційний, особистісний) та визначено їх показники за чотирма рівнями (низький, середній, достатній, високий);

удосконалено діагностичний апарат для з'ясування стану сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти, а також методичне забезпечення процесу підготовки майбутніх соціальних педагогів, яке передбачає комплексне поєднання теоретичного і практичного навчання, самостійної роботи, використання традиційних та інноваційних форм і методів професійної підготовки майбутніх фахівців до діяльності з розв'язання конфліктів у закладах освіти;

подальшого розвитку набули наукові уявлення про методи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах, які спрямовані на саморозвиток майбутніх соціальних педагогів під час вивчення предметів конфліктологічної спрямованості.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає в розробці навчально-методичного посібника «Теоретичні та практичні основи підготовки соціальних педагогів до розв'язання конфліктів в освітніх закладах» та інструктивно-методичних матеріалів для проведення навчального тренінгу

«Подолання професійних конфліктів», які використовувалися під час вивчення дисциплін «Етика соціально-педагогічної діяльності», «Соціально-педагогічне консультування», «Психологія конфлікту та його розв'язання» для студентів спеціальності 6.010106 Соціальна педагогіка з метою поглиблення, розширення й конкретизації знань та умінь у розв'язанні конфліктів в закладах освіти, а також комплексу професійно зорієнтованих теоретичних завдань репродуктивного, варіативного, узагальнюючого, конкретизуючого характеру, практичних вправ, ділових і дидактичних ігор, упровадження яких було спрямоване на формування готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності з розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти. Авторські матеріали можуть бути корисними для студентів, аспірантів, викладачів ВНЗ, соціальних педагогів, соціальних працівників і практичних психологів. Результати дослідження можуть застосовуватися під час складання навчальних планів, програм, навчальних посібників для майбутніх соціальних педагогів.

Обґрунтовані в дослідженні результати **впроваджено** в практику навчально-виховного процесу Житомирського державного університету імені Івана Франка (довідка № 316 від 17.06.2015 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 847-33/03 від 19.06.2015 р.), Хмельницького національного університету (довідка № 45 від 19.06.2015 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (довідка №1739/1 від 23.10.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Усі подані в дисертації наукові результати отримані автором самостійно. У [1] (співавтор С. Калаур) особистим внеском здобувача є обґрунтування сутності, функцій та причин конфліктів у закладах освіти та висвітлення практичних основ професійної підготовки соціальних педагогів до розв'язання конфліктів в освітніх закладах.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження оприлюднені на науково-практичних конференціях: *міжнародних*: «Бъдещето въпроси от света на науката» (Софія, 2012 р.), «Актуальні проблеми вищої професійної освіти» (Київ, 2013 р.), «Педагогічна освіта і наука в умовах класичного університету: традиції, проблеми, перспективи» (Львів, 2013 р.), «Новината за напреднали наука – 2013» (Софія, 2013 р.), «Інновації у вищій школі: проблеми та перспективи освіти і науки» (Кременець, 2013 р.), «Україна наукова» (Київ, 2013 р.), «Тенденції розвитку вищої освіти в Україні: європейський вектор» (Ялта, 2014 р.), «Актуальні дослідження в соціальній сфері» (Одеса, 2014 р.), «Сучасний вимір педагогічних та психологічних наук», (Львів, 2014 р.), «Соціально-педагогічна парадигма виховання: сутність та шляхи реалізації» (Ніжин, 2014 р.), «Научная дискуссия : вопросы педагогики и психологии» (Москва, 2015р.); *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: «Актуальні проблеми соціального захисту дезадаптованих дітей та молоді» (Кам'янець-Подільськ, 2011 р.), «Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: надбання, проблеми, перспективи» (Хмельницький, 2012 р.), «Професійна підготовка фахівців соціально-педагогічної сфери в умовах інтеграції України до європейського освітнього простору» (Ніжин, 2012 р.), «Психолого-педагогічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах

українського суспільства» (Кременчук, 2014 р.), «Соціальна педагогіка і соціальна робота: виклики сьогодення» (Тернопіль, 2015 р.), засіданнях та наукових семінарах кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки Хмельницького національного університету.

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 26 наукових публікаціях (25 – одноосібні, 1 – навчально-методичний посібник, 1 – інструктивно-методичні матеріали, 10 – опубліковано у наукових фахових виданнях, 13 – у збірниках матеріалів наукових конференцій, 1 – стаття у періодичному виданні іноземної держави).

Структура дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (297 позицій, з них 15 – іноземними мовами), 12 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 278 сторінки, основний текст викладено на 168 сторінках. Дослідження містить 8 рисунків, 14 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання та методи, розкрито його наукову новизну, практичне значення, подано відомості про апробацію та впровадження основних результатів дослідження.

У **першому** розділі – «Теоретичні основи дослідження професійних конфліктів фахівців соціально-педагогічної сфери» – досліджено теоретичні поняття, функції й типологію професійних конфліктів у закладах освіти; представлено характеристику загальних підходів до управління конфліктами.

Проведене узагальнення наукових джерел українських та зарубіжних учених у досліджуваній царині дало можливість констатувати, що в структурі соціально-педагогічної діяльності майбутнього соціального педагога особливе місце посідають професійні конфлікти в закладах освіти. Встановлено, що наукова дефініція «конфлікт» містить у собі різні форми й способи протистояння, напруження у відносинах, прихованої та явної боротьби і передбачає зіткнення двох, або більшої кількості різноспрямованих сил, мотивів, позицій сторін з метою реалізації корінних інтересів в умовах протидії з боку кожної із сторін. В основі конфлікту лежать протилежні позиції сторін та суперечності в поглядах, зіткнення різноспрямованих дій.

Розглядаючи типологію конфліктів, науковці (Н. Волкова, С. Калаур, М. Пірен, П. Прибутько, В. Ратніков, В. Шейнов та ін.) беруть до уваги характер взаємодії, ознаки прояву, тип розв'язання, зміст, результат, характер впливу, напрямки комунікацій, кількість осіб. Вважаємо за доцільне дещо доповнити представлені підходи до класифікації конфліктної взаємодії в закладах освіти за трьома ознаками: результативністю (мобілізуючі та дезорганізуючі); етичністю (соціально прийнятні та соціально неприйнятні); способами виникнення (стихийні та заплановані; спровоковані та ініціативні; короткочасні, тривалі та затяжні; керовані, погано керовані, некеровані).

На підставі аналізу та узагальнення опрацьованої літератури (Г. Антонов, Н. Ільїна, І. Козич та ін.) встановлено, що найчастіше в загальноосвітніх

навчальних закладах активно протікають п'ять видів конфліктів («учень – педагог», «учень – учень», «педагог – педагог», «педагог – батьки», «педагог – адміністрація»). Причини цих конфліктів можуть бути соціальними, психологічними та власне педагогічними. До основних типів професійних конфліктів в освітньому закладі віднесено фахові конфлікти, конфлікти очікувань, конфлікти міжособистісної несумісності. У процесі дослідження виокремлено особливості професійних конфліктів в закладах освіти. До найбільш вагомих віднесено: особистісну відповідальність педагога за перебіг та виважене розв'язання конфліктів; доцільність врахування соціального статусу учасників; життєвий досвід опонентів, що породжує різний ступінь відповідальності за помилки при вирішенні конфліктів; наявність різних підходів до розуміння конфлікту та його причин; високий виховний сенс конфліктного зіткнення та особистий приклад педагога у розв'язанні суперечок.

У результаті узагальнення різних наукових поглядів встановлено, що для професійного управління конфліктами в закладі освіти майбутньому соціальному педагогові необхідно володіти знаннями про: усунення причин конфлікту; корекції поведінки учасників конфлікту; підтримання необхідного рівня конфліктності, який не виходить за допустимі межі. Одним із найбільш вагомих завдань майбутнього фахівця з управління конфліктними ситуаціями в закладах освіти визнано запобігання деструктивних конфліктів та сприяння адекватному розв'язанню конструктивних. У цілому, процес управління конфліктами розглядаємо у внутрішньому та зовнішньому аспектах, що включає прогнозування та оцінку конфлікту, попередження або ж стимулювання конфлікту, регулювання конфлікту та власне його вирішення.

У **другому** розділі – «Педагогічні умови та структурна модель формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти» – висвітлено компоненти, критерії, показники та рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів у загальноосвітніх навчальних закладах; охарактеризовано педагогічні умови та структурну модель формування готовності майбутніх соціальних педагогів до цієї діяльності.

В основу сутнісних характеристик готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів в закладах освіти було покладено чотири компоненти: мотиваційно-комунікативний, змістово-теоретичний, практично-конструктивний та особистісно-ціннісний, а також чотири критерії (мотиваційний, гносеологічний, операційний, особистісний) до кожного з яких визначено три конкретних показники. Так, показниками мотиваційного критерію обрано мотивацію до успіху; сформованість мотивів безконфліктної взаємодії; мотивацію уникнення невдач. Гносеологічний критерій мав такі показники: оцінка рівня компетентності в управлінні конфліктами; знання прав і обов'язків сторін, які беруть участь у конфлікті; знання причин, особливостей та стратегій управління конфліктними процесами в закладах освіти. У структурі операційного критерію були такі показники: уміння використовувати найдоцільніші стратегії розв'язання конфліктів; уміння застосовувати особистісні переваги у виборі стратегії врегулювання конфлікту;

використання домінуючого підходу в управлінні конфліктами. Володіння емпатією; сформованість ціннісних орієнтацій у проблемній (конфліктній) ситуації; рівень індивідуальної конфліктності особистості – це показники особистісного критерію готовності. На основі теоретико-практичного аналізу виокремлено чотири рівні (низький, середній, достатній, високий) сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів в закладах освіти.

Вагому роль у підвищенні готовності соціальних педагогів до зазначеного виду діяльності відіграють педагогічні умови, які розглядаємо як обставини, від яких залежить цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості. Отже, поняття «педагогічні умови» визначаємо як сукупність об'єктивних чинників, пов'язаних із організацією навчально-виховного процесу майбутніх соціальних педагогів, які забезпечують успішність формування їх готовності до розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти.

На основі результатів констатувального етапу експериментального дослідження, положень, задекларованих у компетентнісному підході (Д. Іванов, Д. Мазоха, О. Овчарук та ін.), поглядів науковців на формування конфліктологічних знань майбутніх фахівців (А. Гірник, І. Зязюн, А. Капська, Р. Овчарова та ін.) визначено чотири необхідні та достатні педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності з розв'язання професійних конфліктів в закладах освіти.

Вибір першої педагогічної умови – *стимулювання розвитку в майбутніх соціальних педагогів внутрішньої мотивації до конструктивного врегулювання й вирішення конфліктів* – обумовлений тим, що саме мотивація займає провідне місце в структурі особистості та впливає на формування показників мотиваційного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності з розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти. Аналіз сутності мотивів, потреб і стимулів підвищення їх ефективності дозволив узагальнити зовнішні, внутрішні та соціальні чинники мотивації. З практичної точки зору для її впровадження розроблено конкретні проблемні управлінські ситуації практично орієнтованого змісту, які були спрямовані на мотивацію навчальної діяльності по вивченню теоретичних питань розвитку та управління конфліктами в загальноосвітньому навчальному закладі. Розроблено та впроваджено ділову гру «Деспот», яка сприяла розвитку мотивації до успішної діяльності соціального педагога в загальноосвітніх навчальних закладах та допомагала фахівцеві уникати невдач під час конфліктної взаємодії в соціально-педагогічному середовищі.

Друга педагогічна умова – *поетапне засвоєння майбутніми соціальними педагогами конфліктологічних знань і формування у них відповідних умінь і навичок* – впливала на вдосконалення показників гносеологічного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти. Її вибір зумовлений вагомих значенням теоретичних знань для забезпечення виваженої діяльності під час конфліктної взаємодії. У процесі дослідження виокремлено три етапи (дедуктивний;

конструктивний; завершальний) формування теоретичних знань майбутніх фахівців з розв'язання професійних конфліктів. Для практичного впровадження цієї педагогічної умови нами було розроблено комплекс теоретико-практичних завдань, які носили конфліктологічну спрямованість. На основі напрацювань В. Ягупова усі завдання, які пропонувалися студентам, поділено на п'ять груп: репродуктивні, варіативні, узагальнюючі, конкретизуючі та рекреаційні. Такий підхід зумовив поглиблення теоретичних знань майбутніх фахівців до діяльності з розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти.

Третя педагогічна умова – *збагачення змісту практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів спеціальними знаннями щодо сутності, структури, функцій і механізмів попередження і розв'язання конфліктів* – спрямована на вдосконалення показників операційного критерію готовності до діяльності з розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти. Особливе значення для формування конфліктологічних умінь, навичок й особистісних якостей нами було відведено тренінгу. На основі напрацювань українських та зарубіжних науковців встановлена вагома позитивна роль тренінгових форм у формуванні практичної складової готовності майбутніх фахівців. У практичному аспекті розроблено й апробовано програму соціально-психологічно-педагогічного тренінгу «Формування ефективних навичок подолання професійних конфліктів», яка складалася із 15 занять, кожне з яких передбачало практично-орієнтовані вправи, ігри, дискусії та обговорення конфліктних ситуацій у закладах освіти. Кожне заняття тривало в середньому від 1,5 до 2 годин. На тренінгових заняттях розглядалися причини виникнення професійних конфліктів, їхні типи, динаміка та способи їх розв'язання.

Серед найважливіших методів формування практичних умінь і навичок виділено переконання, педагогічне спостереження, індивідуальні бесіди, заохочення, проблемні методи та ігрові методи. Суттєве смислове навантаження у формуванні практичних умінь та навичок несли вправи та завдання, пов'язані з формуванням здатності проектувати й приймати рішення в будь якій конфліктній ситуації, що може виникати в закладах освіти, а саме: робота з подолання педагогічних упереджень; розуміння причин виникнення конфліктів; дослідження особливостей поведінки в конфліктних ситуаціях, методика діагностики стратегій розв'язання конфліктної взаємодії Д. Джонсона і Ф. Джонсона (адаптований варіант Т. Кушнірук); характеристика основних стратегій поведінки на основі індивідуальних особливостей опонентів, які задіяні у конфліктологічному протистоянні.

Четверта педагогічна умова – *створення сприятливого соціально-психологічного клімату для забезпечення формування досвіду конструктивного вирішення конфліктних ситуацій* – мала вплив на формування показників особистісного критерію готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів в соціально-педагогічному середовищі навчальних закладів. Було взято до уваги той факт, що створення сприятливого соціально-психологічного клімату під час навчання у ВНЗ володіє позитивним ефектом та забезпечує студентам ефективність у вирішенні виховних, освітніх та розвивальних завдань майбутньої професійної діяльності. Сутність

сприятливого соціально-психологічного клімату в студентській групі полягала в створенні належних умов не тільки для подальшого розвитку і закріплення якостей, яких студенти набувають у вищому навчальному закладі, але й розвитку і формування нових, професійно-важливих рис характеру, необхідних для подальшої професійної діяльності у галузі розв'язання конфліктів, які можуть виникати в соціально-педагогічному середовищі навчальних закладів.

Для її впровадження було розроблено дидактичну гру «Фрустраційні ситуації в ділових відносинах», ситуаційно-рольову гру «Переговори» та ділову гру «Скарга», які мали на меті розвиток у студентів умінь аналізувати конфлікт та закріпити навички ефективної соціальної взаємодії в нестандартних ділових ситуаціях й розвиток навичок і умінь ефективного педагогічного спілкування в соціально-педагогічному середовищі навчальних закладів.

Обґрунтовані педагогічні умови покладено в основу структурної моделі (рис. 1) формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів в закладах освіти. У практичному аспекті, розроблена структурна модель допомогла вирішити низку стратегічних завдань, зокрема: забезпечити високий рівень професійної освіти; стимулювати навчально-пізнавальну діяльність студентів; підвищити професіоналізм майбутніх соціальних педагогів.

Структурна модель унаочнила особливості та практичні шляхи формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів в закладах освіти. У її склад увійшли: мета; завдання; процес організації підготовки майбутніх соціальних педагогів, що базується на конкретних принципах (системності, науковості, мотивації, професійної спрямованості), підходах (компетентнісний, комунікативний, синергетичний, акмеологічний), етапах (дедуктивний, конструктивний, завершальний), методах (дискусійні, ігрові, тренінг) та формах (групова дискусія, дидактичні, творчі, рольові ігри, тренування міжособистісної чутливості сприйняття себе як психофізичної єдності); педагогічні умови; компоненти та критерії; рівні готовності; очікуваний результат.

У **третьому** розділі – «Організація та результати дослідно-експериментальної роботи» – охарактеризовано стан сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання конфліктів у процесі реалізації професійної діяльності в закладах освіти; представлено характеристику методів формування готовності майбутніх фахівців до розв'язання професійних конфліктів; висвітлено зміст експериментального дослідження та проаналізовано його результати.

Проведений нами констатувальний етап експериментального дослідження, до якого залучено 210 майбутніх соціальних педагогів із Житомирського державного університету імені Івана Франка, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Хмельницького національного університету засвідчив недостатній рівень готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання конфліктів в закладах освіти та спонукав до виваженої діяльності у сфері її вдосконалення.

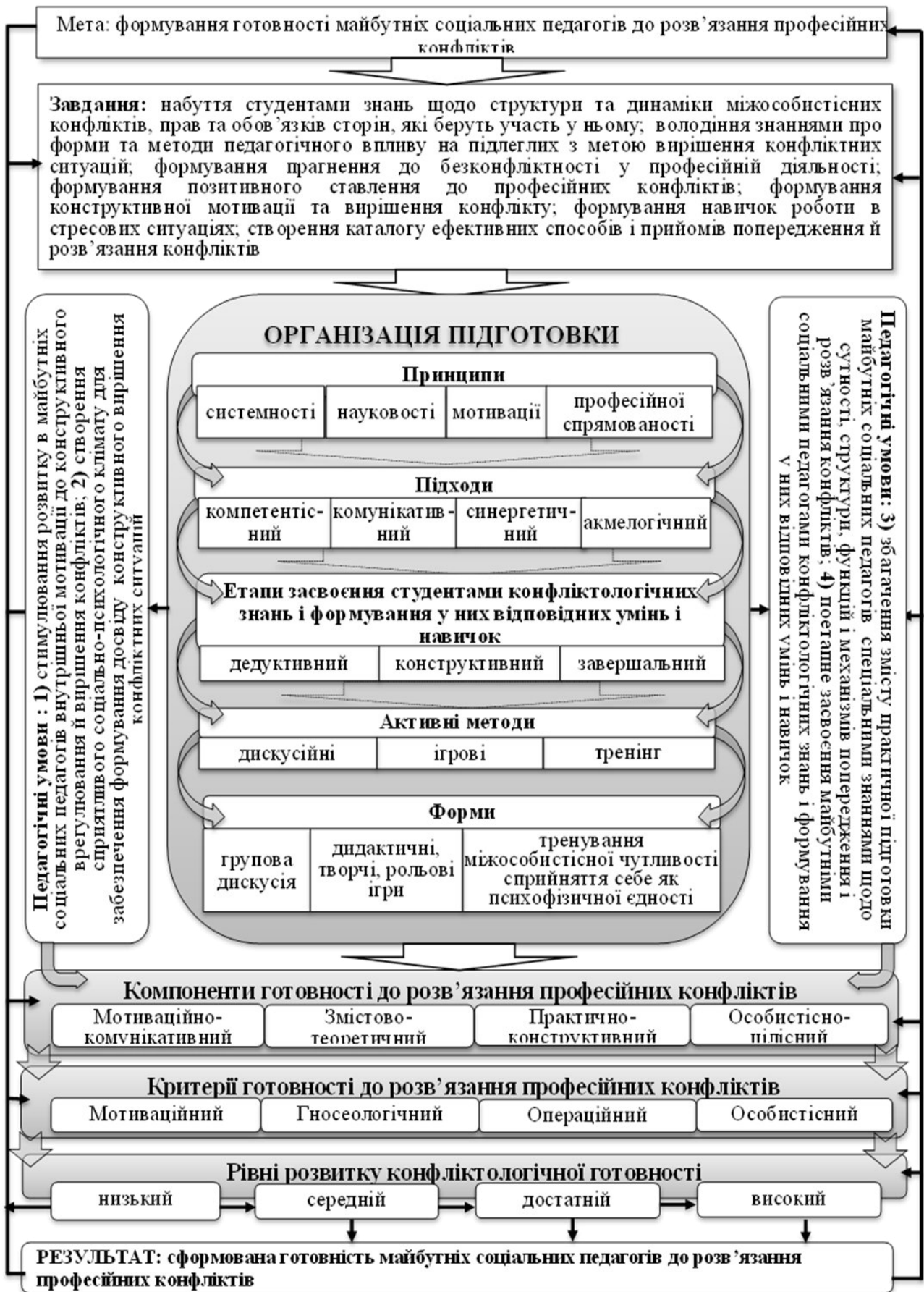

Рис. 1 Структурна модель формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів в закладах освіти

Організація підготовки майбутніх соціальних педагогів до діяльності з розв'язання професійних конфліктів передбачала використання арсеналу наявних способів активізації резервних можливостей студента. Для досягнення позитивного результату було обрано методи активного навчання, які дозволили мобілізувати студентів до активної участі в освітньому процесі, сприяли ідентифікації та цілеспрямованій навчально-пізнавальній діяльності. На основі рекомендацій Ю. Ємельянова, методи активного навчання було поділено на три блоки: дискусійні (проблемні управлінські ситуації); ігрові (дидактичні, творчі, рольові ігри); тренінги (тренування міжособистісної чутливості сприйняття себе як психофізичної єдності). Саме на ці три групи методів було зроблено основний акцент у професійній підготовці майбутніх соціальних педагогів.

Розроблену модель та педагогічні умови перевірено під час формувального етапу експериментального дослідження, який організовано на базі Хмельницького національного університету протягом 2013–2015 н.р. Студенти були поділені на контрольну (КГ) та експериментальну (ЕГ) групи (табл. 1). На початку експерименту проведено вступний контроль (ВК), який показав початковий рівень сформованості готовності, а у кінці – підсумковий (ПК).

Таблиця 1

Результати сформованості готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів на формувальному етапі дослідження у %

Групи	Рівні	Критерії готовності											
		Мотиваційний			Гносеологічний			Операційний			Особистісний		
		ВК	ПК	Приріст	ВК	ПК	Приріст	ВК	ПК	Приріст	ВК	ПК	Приріст
КГ (27)	Високий	14,81	18,52	+3,71	11,11	14,81	+3,70	11,11	14,81	+3,70	22,22	22,22	0,00
	Достатній	18,52	22,22	+3,70	25,93	22,22	-3,71	18,52	25,93	+7,41	33,33	33,33	0,00
	Середній	22,22	29,63	+7,41	33,33	37,04	+3,71	25,92	25,93	0,00	25,93	33,33	+7,4
	Низький	44,45	29,63	-14,82	29,63	25,93	-3,70	44,45	33,33	-11,12	18,52	11,11	-7,41
ЕГ (28)	Високий	10,71	32,14	+21,43	14,29	35,71	+21,42	14,29	32,14	+17,85	21,43	42,86	+21,43
	Достатній	21,43	46,43	+25,00	25,00	39,29	+14,29	17,86	42,86	+25,00	32,14	35,71	+3,57
	Середній	25,00	17,86	-7,14	28,57	25,00	-3,57	28,57	21,43	-7,14	25,00	21,43	-3,57
	Низький	42,86	3,57	-39,29	32,14	0,00	-32,14	39,28	3,57	-35,71	21,43	0,00	-21,43

Результати табл. 1 засвідчують суттєву позитивну динаміку лише у студентів ЕГ. Достовірність результатів експерименту перевірялася на основі F-критерію. Встановлено, що чисельне значення F-критерію у КГ не входить у межі табличної величини (1,04211; 1,11249; 1,05884; 1,18829), а тому не є значущим і математично достовірним. Тоді як F-критерій у ЕГ перебуває у межах табличної величини від 1,9 до 1,6. Отримані дані доводять, що зростання результативності детерміноване авторським педагогічним впливом.

ВИСНОВКИ

У дослідженні представлено результати теоретико-методичного обґрунтування й експериментальної перевірки ефективності педагогічних умов формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до розв'язання

професійних конфліктів в закладах освіти, що дає підстави для формулювання **висновків**.

1. Конфлікти в структурі професійної діяльності майбутнього соціального педагога посідають особливе місце. Аналіз напрацювань фахівців дозволив узагальнити, що поняття конфлікту містить у собі різні форми й способи протистояння, напруження у відносинах, прихованої та явної боротьби, що передбачає зіткнення двох або більшої кількості різноспрямованих сил, мотивів, позицій сторін з метою реалізації корінних інтересів в умовах протидії з боку кожної із сторін. В основу його виникнення покладено протилежні позиції сторін та суперечності в поглядах. До основних типів професійних конфліктів в загальноосвітньому навчальному закладі віднесено фахові конфлікти, конфлікти очікувань та конфлікти міжособистісної несумісності. З'ясовано, що в залежності від суб'єктів взаємодії в закладах освіти можуть виникати такі види конфліктів: «учень–педагог», «учень–учень», «педагог–педагог», «педагог–батьки», «педагог–адміністрація». Кожен із професійних конфліктів у соціально-педагогічному середовищі може виконувати негативні (деструктивні) і позитивні (конструктивні) функції.

До основних причин конфліктів у середовищі загальноосвітніх навчальних закладів віднесено соціальні, психологічні та педагогічні. У процесі дослідження виокремлено особливості конфліктів, до яких належать: особистісна відповідальність педагога за перебіг та виважене розв'язання конфліктів; доцільність врахування соціального статусу учасників; життєвий досвід опонентів, що породжує різний ступінь відповідальності за помилки при вирішенні конфліктів; наявність різних підходів до розуміння причин конфлікту (конфлікт «очима педагога» і «очима учня»); високий виховний сенс конфліктної протидії та особистий приклад педагога у розв'язанні суперечок.

2. Готовність майбутнього соціального педагога до розв'язання професійних конфліктів в закладах освіти передбачає спрямованість фахівця і позитивну мотивацію; сформованість особистісно- і професійно-значущих якостей; наявність ґрунтовних конфліктологічних знань та сформованість сукупності практичних умінь і навичок щодо педагогічного врегулювання конфліктів, а також рефлексію поведінки. В основу сутнісних характеристик змісту готовності покладено мотиваційно-комунікативний, змістово-теоретичний, практично-конструктивний, особистісно-ціннісний компоненти. Конкретизовано сутність критеріїв (мотиваційного, гносеологічного, операційного, особистісного) готовності майбутнього соціального педагога до розв'язання професійних конфліктів в закладах освіти. У процесі дослідження визначено показники готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів в загальноосвітніх навчальних закладах. На основі теоретико-практичного аналізу виокремлено низький, середній, достатній та високий рівні готовності. Констатувальний етап дослідження засвідчив недостатній рівень готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів у закладах освіти.

3. Провідну роль у формуванні готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів в закладах освіти відведено

педагогічним умовам, які визначаємо як сукупність об'єктивних чинників, пов'язаних із організацією навчально-виховного процесу, що забезпечують його ефективність. Обґрунтовано чотири педагогічні умови: стимулювання розвитку в майбутніх соціальних педагогів внутрішньої мотивації до конструктивного врегулювання й вирішення конфліктів; поетапне засвоєння майбутніми соціальними педагогами конфліктологічних знань і формування у них відповідних умінь і навичок; збагачення змісту практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів спеціальними знаннями щодо сутності, структури, функцій і механізмів попередження і розв'язання конфліктів; створення сприятливого соціально-психологічного клімату для забезпечення формування досвіду конструктивного вирішення конфліктних ситуацій. Практичні механізми впровадження педагогічних умов базуються на: розробці конкретних проблемних управлінських ситуацій, які спрямовані на мотивацію навчальної діяльності з вивчення теоретичних питань розвитку та управління конфліктами в загальноосвітньому навчальному закладі; впровадженні комплексу теоретико-практичних завдань репродуктивного, варіативного, узагальнюючого, конкретизуючого та рекреаційного характеру, які носили конфліктологічну спрямованість та поглиблювали теоретичні знання майбутніх соціальних педагогів; апробації тренінгової програми «Формування ефективних навичок подолання професійних конфліктів»; удосконаленні досвіду конструктивного вирішення конфліктних ситуацій через відпрацювання та закріплення навичок ділового спілкування, виявлення конфліктних ситуацій у процесі соціальної взаємодії в закладах освіти на основі ділових ігор.

4. Розроблено структурну модель формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів в закладах освіти. Під моделлю розуміємо розгорнуту програму, яка включала шляхи досягнення поставленої мети та мала певну структурну організацію. Модель формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів в загальноосвітніх навчальних закладах містить: мету; завдання; процес організації підготовки майбутніх соціальних педагогів, що базується на конкретних принципах (системності, науковості, мотивації, професійної спрямованості), підходах (компетентнісний, комунікативний, синергетичний, акмеологічний), етапах (дедуктивний, конструктивний, завершальний), методах (дискусійні, ігрові, тренінг) та формах (групова дискусія, дидактичні, творчі, рольові ігри, тренування міжособистісної чутливості сприйняття себе як психофізичної єдності); педагогічні умови; компоненти та критерії; рівні готовності; очікуваний результат.

Ефективність упроваджених педагогічних умов формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів в закладах освіти визначено за результатами формувального етапу експериментального дослідження. Проведений аналіз одержаних результатів засвідчив, що навчально-виховний процес в експериментальних групах зазнав позитивних статистично вірогідних змін, тоді як у студентів з контрольної групи вагомих позитивних результатів не спостерігалось. Істотність та достовірність результатів експериментального дослідження доведено за

допомогою методів математичної статистики, на основі використання F-критерію. Встановлено, що чисельне значення F-критерію у КГ не входить у визначені межі табличної величини від 1,9 до 1,6 (1,04211; 1,11249; 1,05884; 1,18829), а тому не є значущим та математично достовірним, тоді як F-критерій у ЕГ перебуває у межах табличної величини (1,62637; 1,84148; 1,67990; 1,85247), що підтверджує валідність та достовірність отриманих результатів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування готовності майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери до розв'язання професійних конфліктів в закладах освіти. Подальші наукові пошуки вбачаємо у вивченні можливостей впровадження інтерактивних освітніх технологій у навчально-виховний процес з метою вдосконалення професійних конфліктологічних знань та вмінь, а також запровадження системного підходу у професійну підготовку майбутніх соціальних педагогів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Калаур С. М. Теоретичні та практичні основи підготовки соціальних педагогів до розв'язання конфліктів в освітніх закладах : навч. метод. посіб. / С.М. Калаур, М.А. Трухан. – Тернопіль: Вектор, 2015. – 148 с.
2. Інструктивно-методичні матеріали для проведення навчального тренінгу «Подолання професійних конфліктів» для студентів спеціальності 6.010106 Соціальна педагогіка / Авт.-упорядник М.А. Трухан. – Тернопіль : Вектор, 2015. – 56 с.
3. Трухан М. А. Дослідження професійних конфліктів фахівців соціальної сфери як педагогічна проблема / М.А. Трухан / Наукові записки (Ніжинський державний у-т імені Миколи Гоголя). Сер. : Психолого-педагогічні науки» / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2012. – №3. – С. 41–44.
4. Трухан М. А. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів / М.А. Трухан // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: [зб. наук. праць / за ред. Л. П. Мельник, В. І. Співака. – Вип. XVIII, Серія: соціально-педагогічна]. – Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2012. – С. 353–361.
5. Трухан М. А. Сутність та особливості професійних конфліктів у соціально-педагогічному середовищі загальноосвітніх навчальних закладів / М. А. Трухан // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка / гол. ред. Г.В. Терешук. – Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – Серія : педагогіка. – №4. – С. 83–88.
6. Трухан М. А. Теоретичні аспекти дослідження готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів / Науковий вісник Чернівецького університету: Зб. наук. праць. / наук. ред. І.С. Руснак. – Сер. Педагогіка та психологія. – Чернівці: ЧНУ, 2012. – Вип. 619. – С. 184–191.
7. Трухан М.А. Використання ділових ігор у формуванні готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів /

М.А. Трухан // Вісник Національного університету оборони України : зб. наук. праць / редактор В.В. Стасюк. – К.: НУОУ, 2013. – Вип. 6 (37). – С. 156–159.

8. Трухан М. А. Теоретичні засади управління конфліктами у соціально-педагогічному середовищі / М. А. Трухан // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. пр. – Вип. 34 / Редкол. : І. А. Зязюн (голова) та ін. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2013. – № 34. – С. 118–123.

9. Трухан М. А. Педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів / М. А. Трухан // Педагогічна освіта і наука в умовах класичного університету: традиції, проблеми, перспективи : у 3-х томах. Т. 2. Теорія і практика педагогічної науки та освіти : досвід, інноватика, прогнозування : зб. наук. пр. / За ред. М. Євтуха, Д. Герцюка, К. Шмида. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2013. – С. 408–414.

10. Трухан М. А. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до вирішення конфліктних ситуацій / М. А. Трухан // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К. : ВІКНУ, 2013. – Вип. № 42. – С. 215–219.

11. Трухан М. А. Модель формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів / М. А. Трухан // Науковий вісник Ужгородського національного університету : наук. журн. Сер. : Педагогіка. Соціальна робота / [гол. ред. І.В. Козубовська]. – Ужгород, 2014. – №30. – С. 170–173.

12. Трухан М. А. Практичні підходи до організації соціально-психолого-педагогічного тренінгу як форми конфліктологічної підготовки майбутніх соціальних педагогів / М. А. Трухан // Наукові записки (Ніжинський державний у-т імені Миколи Гоголя). Сер. : Психолого-педагогічні науки / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. – №4. – С. 183–187.

13. Трухан М. А. Формирование готовности будущих социальных педагогов к решению профессиональных конфликтов во время обучения в ВУЗ / М. А. Трухан // Научно-теоретический и практический журнал Современный научный вестник. – № 46 (185). – 2013. – С. 41–46.

Опубліковані праці апробаційного характеру

14. Трухан М. А. Поняття функції і типологія професійних конфліктів, що виникають у соціально-педагогічному середовищі середніх навчальних закладів / Професійна підготовка фахівців соціальної сфери: надбання, проблеми, перспективи : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 23–24 берез. 2012 р.). – Хмельницький : ХНУ, 2012. – С. 124–126.

15. Трухан М. А. Управление конфликтами в социально-педагогической среде общеобразовательных учебных учреждений / М. А. Трухан // Материали за 8-а международна научна практична конференция, «Бъдещето въпроси от света на науката», 2012. – Том 25. Педагогически науки. – София. «Бял ГРАД-БГ». – С. 103–105.

16. Трухан М. А. Використання активних методів навчання у процесі підготовки соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів /

М. А. Трухан // Матеріали десятої Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Україна наукова», 24-26 грудня 2013 року. Офіційний сайт конференції: <http://www.int-konf.org/> – С. 50–53.

17. Трухан М. А. Роль соціального педагога у вирішенні міжособистісних конфліктів в учнівському середовищі / М. А. Трухан // Матеріали за 9-а міжнародна научна практична конференція, «Новината за напреднали наука». Педагогически науки. – София. «Бял ГРАД-БГ» ООД, 2013. – Том 25 – С. 5–9.

18. Трухан М. А. Формування конфліктологічної компетентності майбутніх соціальних педагогів у процесі навчання / М. А. Трухан // Актуальні проблеми вищої професійної освіти: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 21-22 березня 2013 р. / За заг. ред. І. В. Лузік, О. М. Акмалдінової – К.: НАУ, 2013. – С. 101–102.

19. Трухан М. А. Використання соціально-психолого-педагогічного тренінгу у процесі підготовки майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів / Тенденції розвитку вищої освіти в Україні : європейський вектор : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Ялта (20-21 березня 2014 року). – Ялта : РВНЗ КГУ, 2014. – Ч. 1. – С. 410–413.

20. Трухан М. А. Практичні аспекти конфліктологічної готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів / М. А. Трухан // II Всеукраїнська науково-практична конференція «Психолого-педагогічні та політичні проблеми у трансформаційних процесах українського суспільства» Матеріали конференції – Кременчук : КрНУ, 2014. – С. 140–142.

21. Трухан М. А. Роль соціального педагога в управлінні конфліктами у загальноосвітньому навчальному закладі / М. А. Трухан // «Сучасний вимір педагогічних та психологічних наук». Збірник тез учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 30-31 травня 2014 р.) : – Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2014. – С. 45–47.

22. Трухан М. А. Суть і значення системного підходу у процесі формування конфліктологічної готовності майбутніх соціальних педагогів / М. А. Трухан // Актуальні дослідження в соціальній сфері : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, (м. Одеса, 15 травня 2014р.) / гол. ред. В. В. Корнещук. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2014. – С. 161–163.

23. Трухан М. А. Організація соціально-психолого-педагогічного тренінгу як форми підготовки майбутніх соціальних педагогів до діяльності з профілактики конфліктності / М. А. Трухан // Соціально-педагогічна парадигма виховання : сутність та шляхи реалізації : Тези доповідей. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя. – 2014. – С. 185–186.

24. Трухан М. А. Попередження та розв'язання конфліктів в навчальному середовищі загальноосвітніх навчальних закладів / М. А. Трухан // Український психолого-педагогічний науковий збірник. – м. Львів, 2015. – №5. – С. 138–142.

25. Трухан М. А. Перебіг та результати експериментальної роботи з формування готовності майбутніх соціальних педагогів до розв'язання професійних конфліктів / М. А. Трухан // Соціальна педагогіка і соціальна робота: виклики сьогодення: Зб. наук. праць за матеріалами III Всеукраїнської

наук.-прак. конференції з міжнародною участю / за заг. ред. В.А. Поліщук – Тернопіль: Вектор, 2015. – С. 160–165.

26. Трухан М. А. Проблемные управленческие ситуации как средство формирования у будущих социальных педагогов практических умений решения профессиональных конфликтов в учебном заведении / М. А. Трухан // Научная дискуссия: вопросы педагогики и психологии: сб. ст. XL междунар. заочной науч.-практ. конф. – М., Изд. «Интернаука», 2015. – №7 (40) – С. 104–108.

АНОТАЦІЇ

Трухан М. А. Формування готовності майбутніх соціальних педагогів до діяльності з розв’язання професійних конфліктів у закладах освіти. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Хмельницький національний університет МОН України, Хмельницький, 2016.

У дисертації досліджено функції й типологію професійних конфліктів у соціально-педагогічному середовищі закладів освіти, охарактеризовано загальні підходи до висвітлення механізмів управління конфліктами в освітніх закладах, яке може здійснювати соціальний педагог. Представлено характеристику сутності та висвітлено компоненти, критерії, показники і рівні готовності майбутніх соціальних педагогів до розв’язання професійних конфліктів та представлено стан її сформованості. Обґрунтовано й експериментально перевірено сукупність педагогічних умов формування професійної готовності майбутніх соціальних педагогів до роботи з розв’язання професійних конфліктів в закладах освіти та розроблено структурну модель цього процесу.

За результатами дослідження встановлено ефективність авторського підходу до вибору педагогічних умов та впровадження структурної моделі у процес формування у майбутніх соціальних педагогів готовності до роботи з розв’язання професійних конфліктів у закладах освіти. Достовірність результатів експериментального дослідження перевірено за допомогою методів математичної статистики шляхом визначення F-критерію.

Ключові слова: конфлікти, готовність до розв’язання конфліктів, майбутні соціальні педагоги, заклади освіти, педагогічні умови, структурна модель.

Трухан М. А. Формирование готовности будущих социальных педагогов к деятельности по разрешению профессиональных конфликтов в учебных заведениях. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Хмельницкий национальный университет МОН Украины, Хмельницкий, 2016.

Диссертационная работа посвящена проблеме формирования готовности будущих социальных педагогов к деятельности по решению конфликтов, которые могут возникать в учебных заведениях. Исследованы функции и

типология профессиональных конфликтов в социально-педагогической среде учебных заведений, представлены общие подходы к освещению механизмов управления конфликтами, которое может осуществлять социальный педагог.

На основании анализа психолого-педагогической литературы установлено, что готовность будущих социальных педагогов к деятельности по разрешению профессиональных конфликтов развивается на основании усвоения общих и профессиональных знаний, формирования умений и навыков, совершенствования профессионально важных качеств. В основу сущностных характеристик готовности положено четыре компонента: мотивационно-коммуникативный, содержательно-теоретический, практико-конструктивный, личностно-ценностный. В процессе исследования охарактеризованы критерии и показатели, а также выделены низкий, средний, достаточный и высокий уровни развития готовности будущих социальных педагогов к работе по разрешению профессиональных конфликтов в учебных заведениях.

На основе результатов констатирующего этапа экспериментального исследования, положений, задекларированных в компетентностного подхода, взглядов ученых на формирование конфликтологической знаний будущих специалистов определены четыре необходимые и достаточные педагогические условия формирования готовности будущих социальных педагогов к деятельности по решению профессиональных конфликтов в учебных заведениях. К ним отнесены: стимулирование в будущих социальных педагогов внутренней мотивации к конструктивному урегулированию и разрешению конфликтов; создание благоприятного социально-психологического климата для обеспечения формирования опыта конструктивного разрешения конфликтных ситуаций; обогащение содержания практической подготовки будущих социальных педагогов специальными знаниями о сущности, структуре, функциях и механизмах предупреждения и решения конфликтов; поэтапное усвоения будущими социальными педагогами конфликтологических знаний и формирование у них соответствующих умений и навыков. Практические механизмы внедрения педагогических условий предусматривают: разработку конкретных проблемных управленческих ситуаций, направленных на мотивацию учебной деятельности; внедрение комплекса теоретико-практических задач, которые углубляли теоретические знания будущих социальных педагогов; апробации тренинговой программы «Формирование эффективных навыков преодоления профессиональных конфликтов»; совершенствование опыта конструктивного разрешения конфликтных ситуаций через совершенствование навыков делового общения, выявления конфликтных ситуаций в процессе социального взаимодействия в учебных заведениях на основе деловых игр. Педагогические условия выступали системообразующим фактором структурной модели формирования готовности будущих социальных педагогов к разрешению профессиональных конфликтов, которая включала: цель, задачи, процесс организации подготовки будущих социальных педагогов, основанный на конкретных принципах, подходах, этапах, методах и формах профессиональной подготовки, охватывала компоненты, критерии, уровни готовности и результат. Разработанная

структурная модель позволила систематизировать процесс профессиональной подготовки будущих социальных педагогов к деятельности по разрешению профессиональных конфликтов в учебных заведениях, а также помогла наглядно изучить психолого-педагогические возможности совершенствования готовности будущих специалистов социально-педагогической сферы.

В диссертационном исследовании значительное внимание уделено изучению методики формирования готовности будущих социальных педагогов к разрешению профессиональных конфликтов. Основной акцент был сделан на методы активного обучения, которые были разделены на три блока: дискуссионные (проблемные управленческие ситуации); игровые (дидактические, творческие, ролевые игры) тренинги. На основании полученных результатов экспериментального исследования установлена эффективность авторского подхода к выбору педагогических условий и внедрения структурной модели в процесс формирования готовности будущих социальных педагогов к работе по разрешению профессиональных конфликтов в учебных заведениях.

Ключевые слова: конфликты, готовность к разрешению конфликтов, будущие социальные педагоги, учебные заведения, педагогические условия, структурная модель.

Trukhan M. A. Formation of Readiness of Future Social Pedagogues to Work on Resolving Professional Conflicts in Educational Establishments. – Manuscript.

Thesis for Candidate Degree in Pedagogical Sciences. Speciality 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Khmelnytskyi National University – Khmelnytskyi, 2016.

The thesis is devoted to the study of functions and typologies of professional conflicts in social and pedagogical environment of the educational institutions, general approaches are represented for an explanation of mechanisms of conflicts management in social and pedagogical environment which a social pedagogue can implement.

Characteristic of the nature, components, criteria, indicators and levels of readiness of the future social pedagogues to resolve the professional conflicts in educational institutions are presented and the state of its formation is shown. Complex of the pedagogical conditions of the formation of the professional readiness of the future social pedagogues to resolve the professional conflicts in the educational establishments is grounded and experimentally verified, the structural model of this process is developed. Efficacy of the author's approach to choosing pedagogical conditions and structural model implementing into a process of the formation of the readiness of the future social pedagogues to work with professional conflicts resolving in educational establishments is based on the research results. The reliability of the results of the experimental study is verified using the methods of mathematical statistics by defining F-test.

Keywords: conflicts, conflict resolution readiness, future social pedagogues, educational establishments, pedagogical conditions, structural model.

Підписано до друку 11.03.2016 р.
Формат 60x84/16.
Папір друк. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 03/16/2-7

Віддруковано у видавничому центрі "Вектор"
46018, м. Тернопіль, вул. Львівська, 12,
Тел. 8 (0352) 40-08-12

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013р.
ФО Осадца Ю.В.